

ธรรมะไม่มีแก่

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ถาม : เรื่อง “นิรวณ”

กราบนมัสการหลวงพ่อก่อนที่เคาะอย่างสูง ลูกมีโอกาสได้ปฏิบัติที่วัด ๓ วัน ได้รับความสงบเย็นและกำลังใจในการสร้างความเพียรอย่างมาก ตอนแรกลูกก็ตั้งใจว่าจะฝึกปฏิบัติตามคำสอนของหลวงพ่อก่อนแล้วจึงค่อยกราบเรียนหลวงพ่อก่อน แต่สุดท้ายก็เขียนมาเพราะความอยาก ขอความเมตตาหลวงพ่อก่อนสอนด้วยเจ้าคะ

๑. หลังกลับจากวัด ลูกก็ไปปฏิบัติในแต่ละวันเช่นเคย แต่มีความรู้สึกที่จิตนี้มันเศร้าอยู่ลึกๆ ลูกพยายามปฏิบัติไปและพิจารณาหาสาเหตุ แม้ภาวนาไม่สงบมากนักก็พอจะจับได้ว่ามันกังวลถึงอนาคตว่า ขณะนี้เราอยู่ในช่วงครึ่งปลายพระพุทธศาสนา พ่อแม่ครูอาจารย์ที่จะคอยเมตตาอบรมสั่งสอนก็ค่อยๆ ลดน้อยลงเรื่อยๆ สุดท้ายแล้วเราก็จะภาวนาจนพอได้หลักได้เกณฑ์เอาตัวรอดได้หรือเปล่า

พอรู้ตัวว่ามีอารมณ์กังวลอยู่ ลูกก็พยายามเตือนตัวเองว่ามันเป็นนิรวณที่คอยดึงเราออกจากภาวนาปัจจุบัน พอจะดีขึ้นเจ้าคะ แต่ก็ยังเป็นความคิดนั้นอยู่จางๆ ไม่หายไปทั้งหมด ลูกก็เลยทำได้แค่ภาวนาต่อไปโดยไม่สนใจความคิดนั้น กราบขออุบายพิจารณาด้วยเจ้าคะ

๒. เวลานั้นสมาธิ ลูกฝึกบริกรรมพุทโธ แต่ยังไม่เป็นสมาธินัก และยังเห็นความคิดแทรกมาระหว่างที่นึกพุทโธ ซึ่งลูกก็ยังหาทางฝึกต่อไปเจ้าคะ เมื่อวานลองตั้งสติชัดๆ เพื่อดักคอยจับความคิด กลับรู้สึกว่ามันไม่ค่อยมีความคิดโผล่ เหมือนว่าพอจะจับความคิด ความคิดก็ไม่ยอมโผล่ แต่เมื่อไหร่ที่คำบริกรรม ความคิดก็โผล่มาคิดแข่ง ลูกควรแก้ไขอย่างไรเจ้าคะ

ตอบ : นี่คำถาม ๒ ข้อ ข้อที่ ๑. เวลาประพฤติปฏิบัติ เราก็มาห้วงหาอารมณ์ว่า ต่อไปครูบาอาจารย์ท่านจะน้อยลง แล้วเราจะปฏิบัติไปได้มากน้อยขนาดไหน

คนเรา ดุสิต คนที่ไม่ศรัทธา ไม่ศรัทธานะ เขาก็อยู่ประสาโลกของเขา เวลาคนออกไปอยู่วัดอยู่ว่า เขาก็หาว่าคนนี่ไม่สู้สังคม คนที่ไปบวชพระ เขาว่าพวกนี้พวกจน ต่อกไปบวชพระบวชเจ้า เขาเป็นคนเก่ง เขาเป็นคนขยันหมั่นเพียร เขาเป็นคนประสบความสำเร็จในชีวิต นี่เขาคิดของเขาไปไง นี่เวลาคิด คิดอย่างนั้น นี่คนที่ไม่ศรัทธา

เวลาคนมีศรัทธามีความเชื่อขึ้นมา นี่ศรัทธานะ ถ้าศรัทธาแก่กล้า ใ้อโฮ! ศรัทธาที่ ศิริราบเลย เชื่อไปหมดเลย ชื่นกเป็นนกก ชื่นไม่เป็นไม้ ใ้อันนั้นก็ศรัทธาไม่มีเหตุมีผล ใ้อ คนเราไม่ศรัทธาก็ไม่ศรัทธาเลย เห็นคนไปวัดไปวา เห็นคนไปสละทาน มันก็คิดแปลก เนาะ เอ้! ทำไมเขาทำกันอย่างนั้น นี่ถ้าคนไม่ศรัทธา ใ้อคนศรัทธาหรือ มันก็ศรัทธาจนไม่มีปัญญา ศรัทธาจนให้คนชักนำไปทางขึ้นเหนือล่องใต้ไปไม่มีเหตุมีผลเลย

แต่เวลาเราจะประพฤติปฏิบัติ เห็นใหม่ เราประพฤติปฏิบัติ เรามีศรัทธา เราต้องมีปัญญาด้วย เรามีศรัทธานะ ศรัทธาตรงไหน ศรัทธาเพราะว่า สิ่งที่ศรัทธามันเป็นทรัพย์ เป็นอริยทรัพย์ ศรัทธาคือเจตนา คือความคิดตั้งต้นของเรา ถ้ามันมีเหตุมีผลนะ มันจะเป็นประโยชน์กับเรามากเลย แต่ถ้าความคิดของเรามันเฉไฉ มันไม่มีเหตุมีผล ความคิดของเราชักนำให้เราเสียหายไปทั้งนั้นเลย นี่ความคิดเราทั้งนั้นนะ ฉะนั้น ถ้าเรามีศรัทธา เรามีปัญญาไตร่ตรองของเรา ถ้ามีปัญญาไตร่ตรองของเรา เราจะมาประพฤติปฏิบัติ

เห็นใหม่ เวลาเราไม่ประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เราก็ไม่ห้วงหาอะไรเลย โลกเป็นอย่างไรมันก็เป็นเรื่องของโลกใช่ไหม เราก็เป็นเรื่องของเรา แต่พอเราอยากจะมาประพฤติปฏิบัติ เรามาลองฝึกหัดปฏิบัติ พอมาปฏิบัติ เป็นกังวลแล้ว เพราะอะไร เพราะเราเชื่อ เราเชื่อเราศรัทธา แล้วเรามีปัญญาด้วย เรามีปัญญานะ ว่าการประพฤติปฏิบัติ มันสิ้นสุดแห่งทุกขี้ได้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมา ปราภณามารื้อ สัตว์ชนสัตว์ หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านรื้อคั่นของท่าน ท่านสิ้นกิเลสของท่านไป

ฉะนั้น หลวงปู่มั่นเวลาท่านฝึกหัดลูกศิษย์ “พระภิกษุ หมู่มณะให้ปฏิบัติมานะ แก่จิตแก่ยากนะ ผู้เฒ่าจะแก่วะ” ท่านห้วง ท่านโหยหา ท่านอาลัยอาวรณ์ ท่านอยากจะให้จิตนี้ได้สัมผัสความจริง เวลาท่านจะแก่จิตๆ ใจ ฉะนั้น ถ้าจะแก่จิต สิ่งที่ว่าแก่จิต เวลา

ท่านลวงไปแล้ว เวลาหลงตาไปอยู่กับท่าน เวลาจิตมันคือ เวลาจิตมันคือณะ เวลาทำสมาธิไม่ได้ ทำสมาธิลงก็ลงไม่ได้ เวลาใช้ปัญญาไปแล้ว ปัญญาภิเลสมันก็สอดแทรกไป มันคือมันตลอด แล้วเวลาไปหาครูบาอาจารย์องค์ใด เวลาเขาสอนนะ หลวงตาท่านพูดเอง “ความรู้แค่นี้หรือจะมาสอนเรา”

เพราะความรู้ของเราใช้ใหม่ เราประพฤติปฏิบัติใช้ใหม่ กว่าจะเป็นสมาธิ พอฝึกหัดใช้ปัญญาได้ แล้วคนที่มันสอนเรานี้มันสัญญาทั้งนั้นนะ มันเป็นทฤษฎี มันหมุนอยู่นั้นนะ มันไปไหนไม่รอดหรอก “คนอย่างนี้หรือจะมาสอนเรา” แต่พูดในใจนะ ถ้าพูดออกไปไม่ได้เพราะอะไร เพราะว่าเขาเป็นปัญญาชน เขามีปัญญามาก เขานักค้นคว้า เขาเก่ง แต่ความเก่งของเขาเก่งโดยทิวภูมิมานะ เก่งโดยที่เขาไม่รู้ตัวเขาเองเลย

แต่เวลาหลงตาท่านเรียนจบมหา มา เวลาท่านไปฝึกหัดกับหลวงปู่มัน เวลาหลวงปู่มันท่านพูดมีเหตุมีผล ท่านพูดชักความคิดเราได้ ท่านพูดพยายามปิดล้อมไม่ให้ความคิดเราออกได้ ท่านมีเหตุมีผลว่าไอ้สิ่งที่มันดูดีให้เราคิดไป มันเป็นความสุข ความสามารถ มันเป็นเหมือนกับสุดวิสัยของเรา เหมือนข้างสารที่ตกมัน ดุสิ มันฟาดวง ฟาดงาอยู่ในใจของเรา เราไม่รู้ตัวเลย แต่พอหลวงปู่มันท่านคอยชี้แนะคอยบอกขึ้นมา เราก็ประพฤติปฏิบัติขึ้นมา มันตามความเป็นจริง

เวลาในตำรา ตำราก็บอกวิธีการทั้งนั้นนะ แต่เราไม่เคยเห็นร่องเห็นรอยของจิตเลย เราไม่เคยเห็นร่องเห็นรอยของสติเลย เราไม่เคยเห็นร่องเห็นรอยของสมาธิเลย เราไม่เคยเห็นร่องเห็นรอยของปัญญาที่มันเกิดขึ้นจากจิตเลย เราไม่เคยเห็นเลย แต่เรามีปัญญามาก เพราะเรามีสัญญา เรามีสัญญา มีความเชื่อ เราไปค้นคว้านะ คู้! เก่งมาก

“มีความรู้แค่นี้หรือจะมาสอนเรา ความรู้อย่างนี้หรือจะมาสอนเรา” นี่หลงตา เวลาท่านไปฝึกหัด แล้วมีครูบาอาจารย์มาแนะนำ ท่านคิดในใจเลย “อ้อ! มีความรู้อย่างนี้หรือจะมาสอนเรา”

แต่เวลาอยู่กับหลวงปู่มัน หลวงปู่มันท่านศึกษาค้นคว้ามาโดยภาคปฏิบัติของท่าน ท่านเห็นร่องเห็นรอย เห็นสติ เห็นกิเลส เห็นต้นหาความทะยานอยาก เห็นความพลิกแพลงของมัน ท่านถึงบอก “จิตนี้แก้ยากนัก จิตนี้แก้ยากนัก”

คนที่เคยเห็นจิตของตัวเอง คนที่เคยพัฒนาของตัวเองขึ้นมา มันจะรู้เลยว่างานนี้
 สาส์สากรรจ์ งานนี้ทุกข์ยากนัก งานนี้ต้องมีการกระทำเต็มทีนัก แล้วท่านทำของท่าน
 มา เห็นไหม เพราะท่านเคยทำของท่านมา ท่านถึงมีสติปัญญาของท่าน ท่านถึงบอกเรา
 ได้เลย บอกชักหน้าความคิดได้เลย บอกชักหน้าจิตได้เลย บอกชักหน้ากิเลสได้เลย แล้ว
 ท่านบอกเวลาหลงตาท่านปฏิบัติไป ไ้อะ! ไ้อะ! มันเป็นอย่างนั้นนะ พอมันเป็นอย่างนั้น
 ขึ้นมา มันเป็นความจริงอย่างนั้น

ฉะนั้น เวลาหลงปุ้มท่านจะนิพพานไป หลงตาท่านถึงไปนั่งที่ปลายศพ
 ปลายเท้าหลงปุ้ม จิตดวงนี้มันคือ มันไม่ยอมฟังใคร มันยอมฟังอยู่องค์เดียวคือหลง
 ปุ้ม แล้วหลงปุ้มก็มานิพพานต่อหน้า ทั้งๆ ที่จิตนี้มันก็ยังไม่สิ้น นั่งร้องไห้อยู่ที่ปลาย
 เท้าหลงปุ้มตลอด นี่เวลาเคารพบูชา เคารพบูชาอย่างนั้น เพราะว่าท่านทำให้ ท่านสั่ง
 สอนมา มันมีเหตุมีผล นี่เวลาคนเคารพบูชากัน เห็นไหม เคารพบูชาอย่างนั้น

ฉะนั้น เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรารภนามารื้อสัตว์ชนสัตว์ หลวง
 ปุ้มเวลาท่านปฏิบัติขึ้นมาตามธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่าน
 สิ้นสุดแห่งทุกข์ไปแล้ว ท่านเห็นเล่ห์เหลี่ยมของกิเลส ท่านถึงสอนพวกเรา ที่นี้สอนพวก
 เรา ครูบาอาจารย์ที่ไปอยู่กับท่าน สิ่งนั้นท่านถึงโหยหา ถึงปรารภมาให้หลวงปุ้มสอน
 หลวงปุ้มท่านก็ตายไปแล้ว ฉะนั้น เวลาเราอยากประพฤติปฏิบัติ เรามาปฏิบัติ เราก็
 อยากจะหาคนสอนเราๆ

แต่เราไปอยู่กับครูบาอาจารย์องค์ไหนก็แล้วแต่ ครูบาอาจารย์ที่ท่านรู้จริง ท่านก็
 ดักหน้าดักหลังความคิดเรา อัดอัดไปหมด อาจารย์ลำเอียง คอยจับผิด อะไรก็จะว่าๆ
 อย่างเดียวเลยละ

ก็มึงอยากจะทำจักกิเลสมึงไป ก็เอ็งอยากจะทำปฏิบัติไป ก็เอ็งอยากจะทำ เพราะอะไร
 เพราะเอ็งไม่รู้จักกิเลสเลย เอ็งประพฤติปฏิบัติจะให้คนยกย่องบูชาใช้ไหม เอ็งมา
 ประพฤติปฏิบัติ เอ็งจะให้คนยอมรับนับถือเอ็งหรือ ยอมรับนับถือมันก็เรื่องกิเลสค้นหา
 ความทะยานอยากทั้งนั้นนะ

นี่พูดถึงสังคมโลกที่เขาคิดไป เวลาเขาไม่ศรัทธา เขาก็ไม่ศรัทธาเลย เขาเห็นว่า เอ๊ะ! คนเราต้องทำมาหากิน ต้องมีความเพียร มีความบากบั่น มันถึงจะเจริญรุ่งเรืองอะไร ไปถือพรหมจรรย์ ไปเป็นนักบวช ไปถืออย่างนั้นมันจะเจริญได้อย่างไร

อ้าว! มันเจริญโดยธรรมาภิบาล เจริญโดยธรรมนะ คนที่มีธรรมนะ เวลามันมีสิ่งใดเป็นประโยชน์นะ ทรัพย์สมบัตินั้นเป็นประโยชน์หมด คนที่มีกิเลสตัดทอนความทะยานอยากมันหาทรัพย์สมบัตินั้นมา ไม่เป็นประโยชน์กับตัวเองด้วย แล้วไม่เป็นประโยชน์กับใครทั้งสิ้นเลย เอาไปสะสมไว้ ไม่ได้เกิดมูลค่าใดๆ เลย

แต่คนที่มีคุณธรรมในหัวใจเขาหาของเขามานะ เขาใช้ประโยชน์ของเขาเนะ เขายังสร้างคุณงามความดี เขาสร้างอำนาจวาสนาบารมี เขาต้องสร้างให้หัวใจของเขามีอำนาจวาสนาบารมีต่อไปด้วย

เวลาคนที่ไม่ศรัทธาก็คิดไปอย่างนั้น เวลาคนมีศรัทธา ศรัทธาก็ศรัทธาให้เขาจูงจมูกไปเลย ใครพูดอย่างไรก็เชื่อ ใครพูดอย่างไรก็เชื่อ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกกาลามสูตรใจ ไม่ให้เชื่อแม้แต่อาจารย์ของเรา ไม่ให้เชื่อทั้งสิ้น ให้ประพฤติกฎปฏิบัติตามความเป็นจริงขึ้นมา ถ้าเป็นจริงขึ้นมาจะเป็นจริงขึ้นมา

แล้วเวลาเป็นจริงขึ้นมาด้วยกิเลสก็คิดอย่างนี้ เขาบอกว่า เขามาปฏิบัติแล้ว พอจิตใจมันมีความคิดขึ้นมา มันถึงพุทธกาลแล้ว ครูบาอาจารย์ท่านก็วางโรยไปหมดเลย แล้วใครจะสั่งสอนเราละ

เวลาพูดกันโดยสัจจะนะ ธรรมไม่เคยเสื่อม ใครจะทำความดีก็ดีของเขา แต่ยังไม่ถึงที่สุดแห่งทุกข์ เขาก็ยังไม่ได้คุณธรรมจริง ใครจะทำความชั่ว เขาก็ได้แต่ความชั่วของเขา ได้แต่บาปอกุศลของเขา ธรรมะนั้นก็ไม่เสื่อม

เวลาเป็นสัจธรรมจริงๆ สัจธรรมนั้นไม่มีกาลโก ไม่มีกาลไม่มีเวลา ธรรมะนั้นแจ่มแจ้งอยู่ตลอดเวลา มันมีความเสียหายอันเดียว ทำความเสียหายคือเราปฏิบัติเข้าไม่ถึงธรรมนั้น เราปฏิบัติเข้าไม่ถึงธรรมนั้น เราก็บอกว่ามันไม่มี มันไม่เป็น เป็นไปไม่ได้ เพราะเราเข้าไม่ถึงธรรมอันนั้น

แต่พอเราเข้าไปถึงธรรมอันนั้น เห็นใหม่ ธรรมนั้นอกาลิโก ไม่มีกาลไม่มีเวลา ไม่มีสิ่งใดจะมาลบล้างสิ่งนั้นได้ แต่ความคิดของเรา ธรรมะมันจะแก่มันจะเฒ่า มันจะไม่ใช่อีกาสของเรา ไม่ใช่เวลาของเรา

กึ่งพุทธกาลไปแล้วจะเจริญอีกหนหนึ่ง พอหมดจากพระพุทธรูปศาสนาเราไป สมณโคดม พระศรีอริยเมตไตรยจะมาตรัสรู้เอาข้างหน้า อนาคตวงศ์อีก ๕ องค์ไปข้างหน้า เพราะอะไร เพราะธรรมะมันเป็นสัจธรรม มันเป็นความจริง

แล้วถ้าเป็นศรัทธาความเชื่อที่จุ่มจุก ว่าธรรมะมีอยู่โดยดั้งเดิมอยู่แล้ว เราเดินไปชนกับมัน ไม่ต้องทำอะไรเลย อยู่เฉยๆ นี่เป็นธรรมะ มันเป็นไปไม่ได้เหมือนกัน มันเป็นไปไม่ได้ แต่เวลาจะเอาจริงเอาจังขึ้นมา เราก็มาโหยหาว่าอาจารย์ร่วงโรยไปแล้ว

มันมี เวลาคนเจ็บคนป่วย เวลาเขาไปหาหมอ หมอทางแผนไทย ไปเจอหมอดีๆ ไข้โธ! หมอสุดยอดเลย มันก็มีความหวังว่าจะหาย แล้วเขาดูหมอนะ เห็นหมอแก่ชราภาพ “โธ! ไม่ใช่หมอจะตายก่อนโรคเราหายเนาะ” มันคิดไปนู่นนะ มันวิตกกังวลไปหมดเลย โธ้ย! หมอรักษายังไม่ทันหาย หมอจะตายไปก่อน

นี่ก็เหมือนกัน หมอเขาเป็นหมอ เขาไปรักษาตัวเขาได้ หมอเขามียาของเขา เขา รักษาตัวเขามา ไข้เรา ความคิดของเรามันวิตกกังวลไปหมด พอไปเห็นหมอชราภาพ โธ้ย! กลัวหมอเขาตายไปก่อน โรคเราจะไม่หาย

นี่ก็เหมือนกัน เวลามันคิด เห็นใหม่ กึ่งปลายพระพุทธรูปศาสนา ครูบาอาจารย์ท่านก็ร่วงโรยไป น้อยไปเรื่อยๆ สุดท้ายแล้วเราจะปฏิบัติได้หลักได้เกณฑ์หรือไม่ เราปฏิบัติได้ เกณฑ์หรือไม่ อกาลิโก ไม่มีกาลไม่มีเวลา ธรรมะไม่มีแก่มีเฒ่า ธรรมะไม่มีแก่ ไม่มีแก่ ไม่มีเวลา เราทำของเรา

ฉะนั้น ไข้ความวิตกกังวลอย่างนี้มันก็เป็นกิเลสอันหนึ่ง ถ้าพอเป็นกิเลสอันหนึ่ง เขาก็บอกว่าใช้ปัญญาของเขาไปแล้ว เขาก็ใช้ปัญญาของเขาว่านี่เป็นนิรวณธรรม ถ้าเป็นนิรวณธรรม เขาจะไล่ของเขา ถ้าไล่ของเขาแล้วมันก็วางได้ แต่มันก็วางไม่จบ มันก็มี ความคิดจางๆ อยู่ในใจ

“กราบขออภัยอาจารย์ด้วยเจ้าค่ะ”

กราบขออภัย มันก็วางไว้หมด เพราะกิเลส กิเลส คุณิ เราเก็บสิ่งที่ เป็นเชื้อไฟไว้ อย่างเช่นดินระเบิด เช่นต่างๆ พวกนี้มันเป็นวัตถุไวไฟ เราเก็บของเราไว้ ถ้าใครมาจุดไฟ ระเบิดทันที ถ้าดินปะสิ่ว พวกปะทัด เราเก็บไว้ ถ้าเกิดความร้อน มันระเบิดทันที เราเกิด มาเป็นปุณฺชน เรามีกิเลสใหม่ มี เรามีกิเลสฝังอยู่ในใจทั้งนั้นนะ

ฉะนั้นที่บอกว่า มันมีจางๆ มันมีความคิดในใจ

ก็เราไม่ใช่พระอรหันต์ พระอรหันต์ถึงสะอาดบริสุทธิ์ พระอรหันต์ถึงไม่มีความ วิตกกังวลใดๆ ทั้งสิ้น เพราะว่าสิ่งนั้นมันเป็นสมมุติทั้งหมด เพราะการวิตกกังวลต่างๆ มันเกิดขึ้น เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป คือมันเกิดเป็นครั้งเป็นคราว แล้วเกิดดับๆ

คำว่า “เกิดดับ” มันเกิดดับตลอดเวลา แต่จิตมันคงที่ตลอด แต่จิตคงที่ จิตคงที่ ด้วยอวิชชา จิตคงที่ด้วยภวาสวะ จิตคงที่ด้วยภพ แต่เวลาพระอรหันต์มันทำลายภพ ทำลายอวิชชา ทำลายทุกอย่างเลย พอทำลายทุกอย่าง มันจะว่าคงที่ก็ไม่ใช่ จะว่าไม่ คงที่ มันก็มี อ้าว! มันถึงไม่มีความกังวลใจ มันไม่มีอะไรจางๆ จางๆ

เขาบอกว่า มันมีสิ่งใดจางๆ ให้ครูบาอาจารย์แนะนำด้วย

แนะนำคือของมันมีอยู่ ทำอย่างไร มันมีเชื้อมีไขอยู่ คนมีกิเลส คนมีอวิชชาอยู่ใน ใจ มันก็มีความวิตกกังวลในใจแน่นอน เพียงแต่ว่าเราจะมีสติปัญญารู้เท่ามันใหม่ ถ้ามี สติปัญญารู้เท่าแล้ว เราวาง แล้วเราก็ชวนชวายการปฏิบัติไป แล้วไม่ต้องปฏิบัติไปแบบ ว่า โอ้ย! ครูบาอาจารย์ก็น้อยลง

ครูบาอาจารย์น้อยลงก็เป็นสมบัติของท่าน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า “อานนทฺ์ เราเอาธรรมะของเราไปองค์เดียวนะ” องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะ บริณิพพาน พระอานนทฺ์ร้องให้คร่ำครวญอยู่ตลอดเวลาว่าไม่มีคนสั่งคนสอน

“อานนทฺ์ เราบอกเธอแล้วไม่ใช่หรือ ธรรมวินัยเราตรัสไว้ดีแล้วจะเป็นศาสดาของ เธอ เวลาเราตายไป เราก็ตายไปเฉพาะคุณธรรมของเราเท่านั้นนะ”

สิ่งที่ธรรมวินัยที่วางไว้ นี่อำนาจวาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวาง ธรรมวินัยนี้ไว้จะเป็นศาสดาของเรา นี่เต็มตู้เลย เต็มตู้เลย พระไตรปิฎก ศึกษาค้นคว้า ถ้ามั่นเป็นความสงสัย

ถ้าไม่มีความสงสัย เราจะปฏิบัติเอาจริงเอาจังขึ้นมา เราจะเอาสติตัวจริง ๆ สติในหัวใจของเรา ถ้ามีสมาธิ จิตนี้สงบแล้วมีความร่มเย็น ถ้ามีปัญญา ปัญญาเกิดจากจิตของเราเป็นภาวนามยปัญญา

ปัญญาที่ชำระล้างกิเลสไม่ใช่สัญญา สัญญาคือขั้น ๕ ขั้น ๕ คือความจำ ขั้น ๕ คือเปลือกส้ม ไม่ใช่ส้ม เปลือกส้มขม แต่มันรักษาเนื้อส้มนั้นไว้ ความคิดมันรักษาหัวใจนี้ไว้ หัวใจ จะรู้ว่าหัวใจก็ต้องมีความคิด ถ้ามีความคิด เอ้! เราตายหรือเราอยู่ เวลาไม่มีความคิดนะ มันบอก เฮ้ย! นี่กูตายแล้วหรือกูยังอยู่

ก็มึงยังอยู่นี่ มึงจะตายไปไหนล่ะ แต่ไม่มีความคิด เห็นไหม มันก็นึกว่าไม่มีจิตใจ

จิตมี จิตเป็นจิต ความคิดเป็นความคิด ถ้าเรามีสติปัญญา เรารักษาของเราไป เราดูแลของเราไปอย่างนี้

สิ่งที่เราประพฤติปฏิบัติ อกาลโก ไม่มีกาลไม่มีเวลา แต่เรื่องผลของวิภูฏะ เรื่องการเวียนว่ายตายเกิด องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดเป็นมนุษย์ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมาะ ในบรรดาสัตว์สองเท้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประเสริฐที่สุด แล้วองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ปรินิพพานไปแล้ว ผลของวิภูฏะ ผลของการเวียนว่ายตายเกิดของธาตุขันธ์มันมีของมันอยู่โดยดั้งเดิม มันจะมีของมันเป็นอย่างนี้

แต่ถ้าเราประพฤติปฏิบัติของเราตามความเป็นจริงขึ้นมา ถ้าหัวใจเราเป็นธรรมขึ้นมาแล้ว มันพ้นจากวิภูฏะ พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด มันเป็นความจริงของมัน เป็นความจริงในหัวใจ ประจักษ์เป็นจริงในใจตลอด ประจักษ์ความจริงในใจแล้วไม่เวียนว่ายตายเกิด แล้วมันไปอยู่ไหน รู้โดยสมบูรณ์ รู้โดยสมบูรณ์ในใจดวงนั้น สติปัญญาสมบูรณ์ สมบูรณ์อย่างนั้น ถ้าสมบูรณ์อย่างนั้น เราปฏิบัติเพื่อเหตุมันไฉน

ฉะนั้น มันถึงไม่วิตกกังวลว่าครูบาอาจารย์ท่านจะล่วงไป มันเป็นผลของวิญญูะ เราไม่สามารถเห็นยวดวงอาทิตย์ไว้ได้ ดวงอาทิตย์ต้องหมุน โลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ไป โดยธรรมชาติ เราเห็นยวรั้งสิ่งใดไว้ไม่ได้ ผลของวิญญูะ เราเห็นยวรั้งไว้ไม่ได้ แต่เรามีสติมี ปัญญาเห็นยวรั้งความคิดเราได้ เราควบคุมสติปัญญาของเราเป็นภาวนามยปัญญา เป็นมรรคเข้าไปชำระล้างกิเลสในใจเราได้ เราทำความสะอาดในใจเราได้ มันทำที่นี้ไง

ฉะนั้น สิ่งใดที่มันจะเป็นจางๆ ในใจ...วางไว้ วางไว้ นั่นผลของวิญญูะ อกาลโก ไม่มีกาลไม่มีเวลา ธรรมะไม่มีแก่ไม่มีเฒ่า มีแต่ชีวิตเราจะแก่จะเฒ่า ธรรมะไม่มีแก่ไม่มีเฒ่า ถ้าเข้าไปถึงสังขารมอันนั้นมันจะเป็นความจริง

“๒. เวลานั่งสมาธิแล้วลูกฝึกหัดพุทโธไปแล้ว ทำสมาธิยังไม่ได้มากนัก ก็มี ความคิดแทรกเข้ามา ลูกฝึกหัดโดยสติชัดๆ มันก็ดีขึ้น”

แล้วถ้ามันกวรขึ้นมา เขาก็บอกว่าเขามาจ้องดูความคิด ความคิดมันก็ไม่เกิด เวลาพุทโธแล้วมันก็แทรกเข้ามา เวลาจะไปตามความคิด ความคิดมันก็ไม่เกิด

เห็นไหม มันไม่เป็นปัจจุบัน ถ้าเป็นปัจจุบัน พุทโธก็พุทโธอยู่กับปัจจุบัน ใ้ที่ แทรกขึ้นมาก็อดีตอนาคตมาคอยแทรก เวลาจะไปจับความคิด ความคิดมันก็ไม่เกิด เราจะจับความคิด แต่เราไม่จับ เวลาพุทโธมันก็คอยสอดคอยแทรก แล้วเราจะทำอย่างไร เห็นไหม เราจะทำอย่างไรละ

เวลาจับปลาสองมือ เวลาบอกกำหนดพุทโธ เวลาพุทโธนี้พุทธานุสติ ก็ทำไม่ได้ คนไม่เคยทำ ทำไม่ได้ พอทำไม่ได้ขึ้นมาก็ให้กำหนดลมหายใจเข้านี้กพุท ลมหายใจออก นี้กโธ นั่นเป็นอานาปานสติ เวลากำหนดพุทโธนี้พุทธานุสติ

อ้าว! แล้วกิเลสมันหนา มันคอยคิดมาก คนคิดมาก คนต่างๆ เอาไว้ไม่อยู่

เอาไว้ไม่อยู่ มันก็อยู่ที่ว่ามันต้องมีหนกมีเบาใจ เวลาเราเอาจริงเอาจังขึ้นมา เราก็ พุทโธให้ชัดๆ เอาให้เป็นจริงเป็นจังขึ้นมา เหมือนจะทานข้าว ทานข้าวก็นั่งลงแล้วทานให้ จบ แล้วจะลุกขึ้นไปทำงานอื่นก็ไปทำงานอื่น เวลาไปทำงานอื่นก็ห้วง ยังไม่ได้กิน เวลา จะกินแล้วก็อยากจะทำ เลยเอางานมานั่งอยู่บนโต๊ะ ทั้งกินทั้งทำ แล้วก็เลยเคลื่อนไปบน

โตะนั่นนะ ไม่ได้อะไรสักอย่าง นี่ก็เหมือนกัน เราจะพุทโธ เราก็พุทโธชัดๆ ถ้ามันจะเอาความคิดก็เอาความคิดชัดๆ

แล้วถ้าบอกว่า เวลาพุทโธมันก็จะคิดแทรก เวลาเรามาตั้งใจจับความคิด ความคิดก็ไม่ไหลมาเลย

อ้าว! ก็นี่ไง ข้อเท็จจริงมันเป็นแบบนี้แหละ ก็นี่ไง ก็กิเลสไง หน้าที่งานของมันนะ แล้วกิเลสมันก็ทำงานอย่างนี้ หน้าที่ของกิเลสคือมันทำลายความเพียรของเรา เวลาเราปฏิบัติบูชา เราปฏิบัติ เรากำหนดปฏิบัติ เราปฏิบัติบูชาของคัมภีร์พระเจ้าสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้แต่จิตสงบหรือไม่สงบ เราก็ได้บำเพ็ญเพียร ความบำเพ็ญเพียร ความวิริยะ ความอดุทธาหะ มนุษย์จะล่วงพ้นทุกข์ด้วยความเพียร ความเพียร ความวิริยะ ความอดุทธาหะ ถ้ามันเพียรชอบ ความเพียรชอบธรรม ถ้าความเพียรชอบธรรม พุทโธๆ มันต้องอยู่ของมันแน่นอน แต่เวลาความเพียรมันไม่ชอบ มิจฉาทิฎฐิ

สัมมาทิฎฐิคือมันถูกต้องดีงาม มิจฉาทิฎฐิ เรามีสัมมาทิฎฐิ เรามีความตั้งใจ เราปฏิบัติ มันจะเป็นมิจฉาไปไหน มันเป็นมิจฉาตอนกิเลสมันแทรกเข้ามานี่ไง ตอนกิเลสมันแทรกเข้ามา เห็นไหม ดูสิ เวลาหลวงตาท่านบอกเลย เวลาท่านทำสมาธิของท่าน เวลาท่านพิจารณาของท่าน ท่านปล่อยวางของท่าน หนึ่งมากเลย แล้วท่านก็ติดอยู่ตรงนั้นนะ

เวลาหลวงปู่ท่านบอกว่า “จิตเป็นอย่างไรมหา”

“โธ้ย! ดีมาก ดีมาก”

“มันจะดีตายอะไร ยังไม่รู้เลยว่าความสุขแค่นั้นมันความสุขมันเหมือนเศษเนื้อติดฟัน”

คำว่า “สุข” เห็นไหม มันสมาธิมันว่าง มันดีหมด มันดีหมด นี่มันดีของเราไง มันดีของเด็กใจ หลวงปู่ท่านบอกว่าความสุขอย่างนั้นเป็นแค่ความสุขแบบเศษเนื้อติดฟัน คำว่า “เศษเนื้อติดฟัน” ถ้ามันกินเต็มคำ มันอร่อยกว่านี้

ฉะนั้น เวลาหลวงตาท่านบอกว่า “อ้าว! ถ้ามันไม่เป็นสัมมาทิฏฐิ แล้ว สัมมาสมาธิขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นคืออะไร”

นั่น เห็นไหม เวลามันเถียง

นี่ก็เหมือนกัน กำหนดพุทโธ เราใช้ปัญญาอบรมสมาธิ เวลามันแทรกขึ้นมา งานของมันนะ แล้วบอกว่ามันเป็นสัมมาทิฏฐิหรือเป็นมิจฉาทิฏฐิ ก็บอกว่าเราตั้งใจจริง เราทำดี มันเป็นสัมมาทิฏฐิ

สัมมาทิฏฐิ ก็เราคิดไป เราคิดว่าเป็นสัมมาทิฏฐิ เราคิดว่าถูกต้องดีงามไปหมด แต่เวลากิเลสมันสอดแทรกเข้ามาใน เวลากิเลสมันสอดแทรกเข้ามาใน เพราะอะไร เพราะหลวงตาท่านพูดกับหลวงปู่มันไป “ถ้ามันไม่เป็นความดีความงาม แล้ว สัมมาสมาธิขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าล่ะ”

หลวงปู่มันท่านสวนเลย “สัมมาสมาธิขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามัน ไม่มีสมุทัยเจือปนเข้ามา สัมมาสมาธิของท่านมันมีสมุทัย สมุทัย สมุทัยคือต้นหาความ ทะยานอยาก ถ้ามันมีสมุทัยปนเข้ามา มันจะเป็นสัมมาได้อย่างไร”

หงายท้องเลย อ้าว! ก็เราทำเอง เราคิดเองใช่ไหม เราก็ว่าถูกต้องดีงามไปหมด แหละ อ้าว! ก็เราเป็นคนให้คะแนนตัวเอง ใครมันจะให้คะแนนตัวเองเป็นลบ เวลา คะแนน โอ๊ย! มันขีดเอาๆ เลยล่ะ แต่เวลาความจริงขึ้นมา มันไม่ใช่ให้คะแนนหรือไม่ให้ คะแนน มันเป็นตามข้อเท็จจริง ถ้าข้อเท็จจริงนั้นมันไม่ใช่ มันไม่ใช่ เราก็ต้องแสวงหา ต้องมีการกระทำ ไม่ใช่ที่เราทำแล้วมันจะดีงามไปหมดไป เราทำนี่เราตั้งใจ คน ใครบ้าง ไม่อยากเป็นคนดี ใครบ้างไม่ทำความดี ทำดีทั้งนั้นนะ แล้วมันประสบความสำเร็จก็คน ทำแล้วมันสำเร็จได้ก็คน

นี่ก็เหมือนกัน ตั้งใจทั้งนั้นนะ อ้าว! ทำดี ทำดีทั้งนั้นนะ จะไปพุทโธ แล้วความคิด มันก็แทรกเข้ามา เวลาจะไปจับความคิด ความคิดมันก็ไม่ไหล

เออ! นี่แหละคือการทำงานของมัน กิเลสมันทำงานอย่างนี้ ถ้ากิเลสมันทำงานอย่างนี้แล้ว ถ้าเราจะสู้กับมัน เห็นไหม นักกีฬา ถ้าวุฒิภาวะอ่อนด้อยกว่า ไปลงแข่งก็แพ้

ทุกที่ ถ้าสติปัญญาเรายังซื่อซื่อ ซื่อซื่อคือเถรตรง ซื่อซื่อคือเถรตรงไง คนเถรตรง ไม่มีอุบายวิธีการเอาตัวรอด เราเถรตรงไปหมด

เวลาสี่แยกไฟแดง ไฟเหลืองไฟแดงมันยังกันตรงนั้นนะ อ้าว! มึงเขียว กูแดง มึงแดง กูเขียว ไฟก็ยังไม่เปิด ยังเขียวยังแดงอยู่นะ ไฟมันก็ธรรมชาติของมัน ไฟไซ้ใหม่ ถึงเวลามันก็เขียวก็แดง ใจคนทวิภูมิมานะมันไปเถียงกันเรื่องเขียวเรื่องแดง มันจะยังกันตายอยู่นั้นนะ จะไปยิงกันตายอยู่ตรงสี่แยกไฟแดงนั้นนะ ใจไฟแดงไม่รู้เรื่องนะ ใจไฟแดงยังกระพริบอยู่ บ๊อบบี้ๆ ใจคนสองคนมันจะยิงกันเพราะไฟแดง

นี่ก็เหมือนกัน มันจะโผล่ ความคิดจะโผล่มาหรือเราจะพุทโธ นั้นนะไฟเขียวไฟแดง เพราะอะไร เพราะพุทโธ พุทธานุสติ ใจความคิดโผล่มาก็ปัญญาอบรมสมาธิ ใจไฟเขียวไฟแดงมันเป็นวิธีการ แต่ใจคนซักรถมันจะไปจอดสี่แยกแล้ววางไว้เลย ไฟแดงของกู ไฟแดงของกู มันก็ละนะสิ

ถ้าเถรตรง มันปฏิบัติไปแล้วเราเถรตรง ก็เลสมันหลอกได้ทุกเรื่อง ก็เลสมันหลอกได้ทุกหน้า ก็เลสมันหลอกได้ทุกๆ อย่าง จะทำอะไร ก็เลสมันสอดแทรกเข้ามาตลอด เห็นไหม เราตั้งใจทำดีนะ เราตั้งใจทำ ดีหมด ตั้งใจวางแผน ใจโฮ! ทุกอย่างไว้พร้อมหมดเลย แต่ไปทำแล้วก็เลสมันสอดแทรก แล้วเราก็มารู้ว่าเราทำถูกต้องทำดีงามแล้วละ แล้วก็น้อยใจทำดีแล้วไม่ได้ดี ตั้งใจทำดีเต็มที่เลย แต่มันไม่ได้ดี

แต่ถ้าเราทำนะ เราทำดีทั้งเหว ปฏิบัติด้วยความจริงจัง ด้วยสติ ด้วยสมาธิ ด้วยปัญญา ได้ก็สาธุ ไม่ได้ก็ไม่เป็นไร ไม่ได้ เราก็มปฏิบัติบูชาของศรัทธาธรรมะสัมมาสัมพุทธเจ้า เราพยายามทำความเพียรของเรา เราดูแลจิตใจของเรา ถ้ามันสมควร มันต้องได้ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ ถ้ามันมีเหตุมีผลของมันพอ มันจะไปไหนรอด นี่เหตุของเราไม่พอ แต่เป็นความอ่อนด้อยใจ

แต่คนเราถ้ามีความเข้มแข็ง เขาทำของเขาได้นะ เหตุผลมันเพียงพอ มันต้องเป็นอย่างนั้น มันเป็นอย่างนั้น แต่เหตุผลมันยังไม่เพียงพอ สติ มหาสติ เราแค่ทำสติๆ นะ ครูบาอาจารย์ที่ท่านประพฤติปฏิบัติไปแล้ว เวลาท่านผ่านสติไป ไปเจอมหาสติหนึ่งนะ

คนไม่เคยเห็นมหาสติจะไม่รู้จักว่าสติกับมหาสติแตกต่างกันอย่างไร คนไม่เคยเห็นปัญญากับมหาปัญญาจะไม่รู้เลยว่าปัญญาเป็นอย่างไร มหาปัญญาเป็นอย่างไร แล้วถ้าปัญญาอัตโนมัติ สติเป็นอัตโนมัติเลย สติเป็นอัตโนมัติเลยนี่มันเป็นอย่างไร คนไม่เคยทำไม่รู้ แต่ถ้าไม่รู้ไม่เคยทำ แล้วเป็นอย่างไร ฉะนั้น ถ้าคนเคยทำแล้วเขารู้ ถ้าเคยทำแล้วรู้ เราก็ทำของเราขึ้นไปให้มันพัฒนาขึ้นไปเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไป

ฉะนั้น สิ่งที่ว่าข้อที่ ๒. นั่งสมาธิไป เวลาพุทธโธ ความคิดก็แทรกเข้ามา เวลาใช้ปัญญาอบรมสมาธิ มันก็ไม่มีความคิดมาให้พิจารณาเลย

ถ้าไม่ทำอะไรเลย ก็เสถียรก็ว่าเราเป็นคนดี ไม่ทำอะไรเลยนะ เราเป็นคนดีหมด แต่พอจะตั้งใจทำ ทำอะไรไม่ได้เลย ไหนว่าคนดีไป คนดีต้องมีสติ คนดีต้องมีสมาธิ คนดีต้องมีปัญญา ปัญญาทางโลก ปัญญาพยายามรักษาตัวรอด ปัญญาไม่ให้เป็นเหยื่อของสังคม ปัญญาทางธรรม ปัญญาทางธรรมคือการเอาชนะความคิดของตัวเอง

ความคิดของตัวเองมันจะพาให้เราอึลุ่มอึลุ่ม แยก พาให้เราไปร้อยเล่มี่ นี่เราต้องชนะตัวเอง พอชนะตัวเองแล้วพยายามพิจารณาให้มันสงบระงับ ถ้าสงบระงับแล้วมันจะเป็นสมาธิ ถ้าสมาธิ คนถ้าไม่มีอำนาจวาสนาคิดว่าเป็นนิพพาน เพราะมันปล่อยหมด มันว่างหมด การปล่อยหมด ว่างหมดนั่น มันต้องมีสติ มหาสติ มันยังมีมหาสติข้างหน้า มันยังมีสติอัตโนมัติอยู่ข้างหน้า แล้วเวลาทำไป ปฏิบัติไป วุฒิภาวะของใจมันสูงขึ้นๆ มันเห็นหมดไป

นี่ไง ย้อนกลับมาหลวงปู่มั่น “ภิกษุทั้งหลาย ให้ประพฤติปฏิบัติมานะ การแก้จิตแก้ยากนะ ผู้เฒ่าจะแก้วะ”

คำว่า “ผู้เฒ่าจะแก้วะ” เพราะผู้เฒ่าได้เจอวิกฤติอย่างนี้มาในใจ วิกฤติจริงๆ เวลาปฏิบัติ เห็นไหม ธรรมะอยู่ปากตาย ปากตายว่า เราต้องมีสติมีปัญญา ต้องเอาชนะตัวเอง แล้วพยายามสร้างสติ สร้างภาวนามยปัญญา เห็นสติปัญญา ๔ ตามความเป็นจริง แล้ววิปัสสนาแยกแยะมัน เวลามันขาด เวลามันปล่อยวางก็หมดศรัทธาอยู่แล้ว เวลามันขาดนะ พอเวลามันขาดปั๊บ มันถึงย้อนกลับมาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไป องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงเห็นหัวใจของสัตว์โลกมีค่า

หลวงตามะ เวลาท่านสิ้นกิเลสนะ ท่านออกมาโครงการช่วยชาติฯ ท่านบอกว่า ทำให้ลูกศิษย์เราบอบข้าในทางโลก เพราะทางโลกคือเราต้องพยายามหาเงินหาทองมา เพื่อช่วยเหลือจุนเจือชาติ แต่ท่านบอกว่าที่ท่านทำนี้ท่านปรารถนาหัวใจของสัตว์โลก หัวใจนั้นมันขวนขวาย มันทำบุญกุศลของมัน มันสร้างประโยชน์ของมัน ท่านบอกว่า ท่านไป ไปเอาหัวใจของสัตว์โลก ไปเอาหัวใจของคน

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครูบาอาจารย์ของเราที่ท่านสิ้นกิเลส ท่านเห็นหัวใจสำคัญที่สุด ความรู้สึกอันนี้ เวลากิเลสมันบีบคั้นนี้ทุกข์มาก แล้ว เวลาถ้ามันชำระล้างกิเลส ส้ารอกไป มันไปเห็นความมหัศจรรย์ แม้แต่สมาธิมัน ก็มีความสุข ว่าง เว้งว้าง เวลาภาวนามยปัญญา มันส้ารอกมันคายนะ สังโยชน์ มันขาด

สักกายทิฏฐิ ผู้หญิงไปทำสวยทำงานนั้นนะ สักกายทิฏฐิไง ติดในตัวเราไง สักกายทิฏฐิ ทิฏฐิกายของเราไง หน้าตาของเราไง โอ้ย! เปล่งปลั่งนะ โอ้ย! สุขยอด เวลา ถ้ามันไปถึงมันทั้งหมด ทิฏฐิว่าเป็นของเรา สักกายทิฏฐิ ทิฏฐิในกาย ความเห็นในกาย การใช้สอยในเรื่องกาย มันรู้เท่า มันขาด สักกายทิฏฐิ วิจิจฉา สีลัพพตปรามาส ขาด ออกไปจากใจ หัวใจที่มันไม่ติดข้องเรื่องนี้ สบายไหม อย่างเรา อย่างพวกโยม ไปไหน โดยที่ว่าทาแบ่งแป๊ะๆ ไปได้แล้ว ทำไม สวย สวย

ไม่ต้องตั้งก็สวย เพราะฉันสวยที่ใจใจ เพราะใจกุสวย เพราะใจกุสวย ใจกุไม่ติดพัน ใจกุไม่หวั่นไหว

ถ้าใจกุไม่สวยนะ ใจกุบกพร่องนะ ใครพูดอะไรหวั่นไหวไปหมดเลย สั่นไหวไปหมดเลย ไม่มีใครพูด ลมพัด มันก็กลัวแล้ว กุไม่สวยๆ ลมพัดมามันก็กลัวแล้ว แต่ สักกายทิฏฐิมันขาด หัวใจกุสวย หน้าตากุเป็นอะไรไม่เกี่ยว หัวใจกุสวย

สักกายทิฏฐิ วิจิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะปฏิมะอ่อนลง กามราคะ ปฏิมะขาดไป รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อหังการจะ อวิชชา ขาดไป นี่เวลาประพฤติปฏิบัติ ไป มันส้ารอกมันคายเป็นขั้นเป็นตอนเข้าไป นี่ครูบาอาจารย์ท่านปฏิบัติมาอย่างนี้ มันเป็นอย่างนี้

ฉะนั้น จะย้อนกลับมาไง ย้อนกลับมาว่า เวลาถึงพุทธกาลแล้ว ครูบาอาจารย์ท่านก็ล่วงไป สุดท้ายแล้วเราจะปฏิบัติได้หรือไม่ได้

ธรรมะไม่มีแก่ไม่มีเฒ่า อกาลิโก เรื่องของครูบาอาจารย์ก็เป็นเรื่องของครูบาอาจารย์ เป็นผลของวิญญูะ เพียงแต่อายุขัยของท่าน เราเจอครูบาอาจารย์ที่ไหน เราเห็นครูบาอาจารย์ที่ไหนเป็นที่พึ่งได้ เราก็ชวนชวายเป็นเรา ชวนชวายเป็นที่พึ่งของเรา ถ้าเราประพฤติปฏิบัติได้ตามความเป็นจริง ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต เอวัง